

МУЛЬТИКУЛЬТУРНА ОСВІТА В УМОВАХ ДИДЖИТАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

MULTICULTURAL EDUCATION IN THE CONDITIONS OF DIGITALIZATION OF MODERN SOCIETY

Стаття присвячена науковому осмисленню особливостей диджиталізації мультикультурної освіти, зокрема тих її аспектів, які забезпечують вдосконалення цифрової грамотності студентської молоді. Зазначено, що основна мета мультикультурної освіти полягає в тому, щоб допомогти студентам набутти знань, цінностей та ставлень, необхідних для того, щоб стати ефективними громадянами своїх культурних спільнот, національної держави та глобальної спільноти загалом. Підкреслено, що сучасні студенти здобувають знання про цінності та вірування різноманітних культурних груп і розвивають усвідомлення соціальної несправедливості шляхом застосування різних цифрових інструментів. Встановлено, що мультикультурна освіта через цифрові інструменти дозволяє глибше зрозуміти політичні, соціальні, економічні відносини, які особистість черпає в різних культурах і з якими стикається людство. Цифрову грамотність у контексті мультикультурної освіти розглянуто як здатність аналізувати, шукати, використовувати, створювати та передавати інформацію стосовно різних культур та в різних культурних контекстах за допомогою цифрових інструментів. В сучасних умовах мультикультурності соціальної дійсності студентів необхідно навчати не тільки критичному аналізу інформаційних потоків, а й екологічній взаємодії в Інтернет-мережі загалом та в цифровому освітньому середовищі зокрема. Наголошено, що сформована цифрова грамотність забезпечує різноаспектне спілкування людей різних культур з різних частин світу в Інтернет-мережі загалом та з метою розв'язання проблем у різних сферах їхнього життя, наприклад, громадського, де дедалі частіше використовуються такі цифрові інструменти, як онлайн петиції, агрегатори даних тощо. Відзначено, що цифрова грамотність, проявляючись у різних видах діяльності, може сприяти рівності та включеності в різноманітні культурні контексти і певним чином забезпечує виховання цінностей шляхом розуміння культурних відмінностей та відкритості до цих відмінностей.

Ключові слова: мультикультурна освіта, виховання цінностей, грамотність, цифрова грамотність, емпатія, освітнє середовище.

The article focuses on the scholarly understanding of the features of digitalization of multicultural education, in particular those aspects that ensure the enhancement of digital literacy of student youth. It is stated that the primary purpose of multicultural education is to help students acquire the knowledge, values, and attitudes necessary to become effective citizens of their cultural communities, the nation-state, and the global community at large. It is emphasized that modern students acquire knowledge about the values and beliefs of various cultural groups and develop awareness of social injustice through the use of various digital tools. It has been established that multicultural education through digital tools allows for a deeper understanding of the political, social, and economic relations that a person draws from different cultures and that humanity faces. Digital literacy in the context of multicultural education is considered as the ability to analyze, search, use, create and transmit information about different cultures and in different cultural contexts with the help of digital tools. In modern conditions of multicultural social reality, students need to be taught not only critical analysis of information flows, but also ecological interaction on the Internet in general and in the digital educational environment in particular. It is stressed that the formed digital literacy provides multifaceted communication of people of different cultures from different parts of the world on the Internet in general and with the aim of solving problems in various spheres of their life, for example, public, where such digital tools as online petitions are increasingly used, data aggregators, etc. It is noted that digital literacy, manifested in various types of activities, can contribute to equality and inclusion in the diversity of cultural contexts and in a certain way ensures the formation of values through the understanding of cultural differences and openness to these differences.

Key words: multicultural education, values formation, literacy, digital literacy, empathy, educational environment.

УДК 37.091.4
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/72.45>

Рейпольська О.Д.,

докт. пед. наук,
завідувачка лабораторії дошкільної освіти і виховання
Інституту проблем виховання
Національної академії педагогічних наук України

Муханова О.В.,

ст. викладачка кафедри англійської мови гуманітарного спрямування № 3
Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Давиденко Н.В.,

канд. філол. наук,
доцент кафедри фундаментальних та медико-профілактичних дисциплін
Міжнародного Європейського Університету,
ст. науковий співробітник лабораторії національно-патріотичного виховання
Інституту проблем виховання
Національної академії педагогічних наук України

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Інтернет-простір стає найважливішим контекстом життєдіяльності людини, а соціальна мережа стала невід'ємним середовищем її повсякденної комунікативної діяльності. Тому сьогодні виникає потреба у створенні сучасного та безпечного цифрового освітнього середовища, розробці та верифікації цифрового

освітнього контенту, що містить інтерактивні та адаптивні цифрові інструменти, оснащення освітніх інституцій мультимедійним, презентаційним обладнанням та програмним забезпеченням. Окрім цього, сучасне суспільство позначене впливом внутрішньоконтинентальних міграцій, перекошуванням кордонів і впливом колоніалізму та багатонаціональних імперій. В останні десятиліття культурна диверсифікація набрала все більше

обертів, а глобалізація стиснула простір і час у безпрецедентних масштабах. У цій ситуації плюралізм, толерантність і широта поглядів важливі як ніколи [5, с. 13]. З огляду на це зростає роль мультикультурної освіти, яку розроблено для того, щоб допомогти молоді усвідомлювати та розуміти альтернативи і можливості, які існують у широкому спектрі культурного різноманіття сучасного інформаційного суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Філософсько-культурологічною основою мультикультурної освіти є теза про культурний плюралізм, покликаний відобразити у специфічно заломленому вигляді багатоплановість і суперечливість соціокультурної дійсності сьогодення. При цьому культурний плюралізм визначають як ситуацію, в якій члени різних культурних груп мають рівні можливості для успіху, в якій цінуються культурні подібності та відмінності, і в якій людям надаються культурні альтернативи, під час освітнього процесу в тому числі [18]. Мультикультурна освіта в Європі розглядається сьогодні як необхідний складник сучасної вищої освіти, що сприяє засвоєнню знань про інші культури, з'ясування загального і особливого в традиціях, способі життя, культурних цінностях народів, вихованню поваги до різних інкультурних систем. Мультикультурна освіта в на теренах сучасної Європи має характер інтерактивної культурно збагачувальної освіти, оскільки її сутність полягає в тому, щоб не лише визнавати існування людей, що належать до інших культур, а й взаємодіяти з ними, що, безсумнівно, призводить до взаємного особистісного збагачення. Ключова мета мультикультурної освіти – уможливити рівноправний взаємний обмін між культурними групами, зберігаючи специфічність кожної та одночасно домагаючись їх взаємного збагачення [4; 17; 18].

Ще в 1980-рр. М. Гібсон [7] стверджувала, що мультикультурна освіта – це процес, у якому особистість розвивається під час сприйняття, оцінки та діяльності у системі культурних цінностей, відмінних від її власних. Тобто педагогу необхідно враховувати, що цінності різноманіття культур спричиняють прямий чи опосередкований вплив на увесь освітній процес і через нього – на особистість кожного студента. В ХХІ ст. мультикультурна освіта через цифрові інструменти дозволяє глибше зрозуміти політичні, соціальні, економічні відносини, які особистість черпає в різних культурах і з якими стикається людство [9, с. 23].

Американський педагог Дж. Бенкс [3] вважає, що сучасні демократичні країни в усьому світі повинні приділяти велику увагу багатогранним освітнім проблемам, які він називає «складними освітніми питаннями», коли вони намагаються відповісти на проблеми різноманітності, що є результатом міжнародної міграції. Він концептуалізує мультикультурну освіту з точки зору п'яти вимірів, а саме:

- 1) «інтеграції змісту» (включення різноманітного культурного досвіду до навчальної програми);
- 2) «процесу вибудови знань» (передбачає розуміння впливу різних культурних уявлень у процесі навчання і виховання);
- 3) «зменшення упереджень»;
- 4) «педагогіки справедливості» (використання методології навчання, яка враховує інтереси різноманітних культурних груп);
- 5) «розширення культури освітнього середовища» [3, с. 391].

Проте сьогодні, у наукових публікаціях [6; 9; 20] все частіше можна зустріти тлумачення мультикультурної освіти у більш широкому значенні. Адже міжкультурна взаємодія має місце не тільки між національними меншинами, а і між різними соціокультурними спільнотами в межах однієї нації. Відома мексиканська дослідниця з питань мультикультурної освіти Лінда Дарлінг-Хеммонд зазначає, що «... визнання різноманітного досвіду створює нові асоціації, які допомагають людям у кінцевому рахунку, побудувати спільний фундамент, який буде опорою для більш змістовного і потужного освітнього співтовариства» [6, с. 117]. При цьому зростаюча диджиталізація сучасного суспільства відіграє в цьому важливу роль.

Загалом різні аспекти мультикультурної освіти широко висвітлені в праці українських (М. Бойченко, С. Бондарук, Л. Горбунова, Т. Гриценко, С. Дрожжина, В. Лутай та ін.) та зарубіжних (К. Беннетт, Д. Бенкс, Г. Говард, К. Грант, Г. Лендсон-Біллін, С. Ніето, П. Ремсі, К. Слітер, Л. Трасберг та ін.) дослідників. Однак питання впливу диджиталізації сучасного суспільства на аналізований освітній напрям є мало розробленими.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сьогодні основна мета мультикультурної освіти полягає в тому, щоб допомогти студентам набути знань, цінностей та ставлень, необхідних для того, щоб стати ефективними громадянами своїх культурних спільнот, національної держави та глобальної спільноти загалом [3, с. 379]. При цьому мультикультурна освіта на основі цифрової грамотності має на меті забезпечити виховання цінностей шляхом розуміння культурних відмінностей та відкритості до цих відмінностей.

У зв'язку з вимогами ХХІ ст. існує потреба у трансформації мультикультурної освіти, яка сьогодні підтримується інформаційними технологіями. Крім того, одна з головних ролей цього освітнього напрямку полягає в тому, щоб сформулювати характер молодого покоління та зробити його здатним справлятися з різними викликами сучасності, зокрема з міжетнічними та міжкультурними конфліктами. Разом з цим однією з помітних характеристик покоління, яке зростає, починаючи з кінця ХХ ст., в епоху стрімких технічних інновацій, є допомога цифрових інструментів. Тому на часі постає

вивчення специфіки мультикультурної освіти в умовах інформаційного суспільства.

Мета статті – висвітлення особливостей мультикультурної освіти в контексті зростаючої диджиталізації суспільства. Реалізація поставленої мети вимагала вирішення таких завдань: 1) розглянути сутність понять «грамотність», «цифрова грамотність» у сучасному науково-педагогічному дискурсі; 2) окреслити роль цифрових інструментів у мультикультурній освіті.

Виклад основного матеріалу. Цифрова грамотність, формування якої відбувається в умовах зростаючого культурного різноманіття світу на основі інформаційних медіа з використанням відповідних цифрових інструментів, є важливою навичкою в усіх сферах життєдіяльності сучасної людини. Українська дослідниця сфери освіти С. Федоренко шляхом узагальнення наукових здобутків американських учених пов'язує необхідність розвитку цифрової грамотності зі «зростанням обсягу інформації різних форматів і джерел, ускладненням форм і каналів комунікації» [1, с. 69]. Цифрова грамотність може бути використана для розширення індивідуальних уявлень, розвитку навичок розуміння інформації, покращення вербальних навичок і цифрового спілкування, для підвищення концентрації уваги й самовдосконалення, а також з метою розуміння представників інших культур.

Також цифрова грамотність як «здатність виокремлювати, синтезувати та ефективно використовувати інформацію з різних джерел, застосовуючи новітні інформаційні технології» [1, с. 71] певною мірою сприяє забезпеченню соціального порядку.

Диджиталізація сучасного соціокультурного середовища характеризується: онлайн участю (participation), наприклад: ведення блогів, спілкування у соціальних мережах тощо; рекультивацією (remediation) традиційних медіа (наприклад, мікроблогінг, індивідуалізм соціальної спільноти); бриколажем (bricolage), тобто новими результатами діяльності шляхом застосування вже існуючих засобів. Загалом сформована цифрова грамотність забезпечує різноаспектне спілкування людей різних культур з різних частин світу в Інтернет-мережі загалом та з метою розв'язання проблем у різних сферах їхнього життя, наприклад, громадського зокрема. Адже сьогодні цифрові інструменти, такі як онлайн петиції, агрегатори даних, використовуються в Інтернеті для проведення громадських і політичних дій.

Однак, з іншого боку, цифровий прогрес може викликати негативну реакцію та може завдати шкоди соціальним умовам і психологічним аспектам життєдіяльності покоління цифрових користувачів, якщо цей прогрес шкодить благу суспільства. Так, використання *Twitter* під час Арабської весни в 2011 р. слугує одним із прикладів прояву цифрової грамотності підрастаючого покоління

[13, с. 3]. «Цифрові громадяни» сприяють розповсюдженню різних видів інформації, створюючи блоги, відео та інші інтернет-ресурси. Подібно цифровому простору, який знаходиться в постійному рухливому потоці, цифрова грамотність стає все більш помітним елементом мультикультурної освіти, певним чином сприяючи вихованню цінностей у молодих людей, зокрема емпатії як «важливого інструменту розуміння людського досвіду та провідного шляху доступу до інших культур» [1, с. 80]. «Емпатія є глибоким почуттям, яке передає таке духовне єднання особистостей, коли одна людина настільки переймається почуттями іншої, що тимчасово ототожнює себе зі співрозмовником, немовби розчиняючись у ньому. Тобто вона сприймає іншу людину крізь призму її культури» [1, с. 80]. Наприклад, коли є якась «похмура» новина, люди озвучують різні повідомлення через соціальні мережі як форму співчуття, що я виявом здатності до комунікації із застосуванням інформаційних технологій, а отже, цифрової грамотності. Цю здатність можна застосувати шляхом розвитку компетентності студентів як громадян світу щодо усвідомлення життя у більш справедливому, толерантному, широкому та мирному світі.

У сучасному науково-педагогічному дискурсі поняття «цифрова грамотність» визначається широким діапазоном досліджень своєї сутності. При цьому слід зазначити, що грамотність як ключовий педагогічний феномен в аналізованому понятті в усіх її формах прояву водночас вирізняється культурним, соціальним та особистісним аспектами [12], дозволяючи людям повноцінно взаємодіяти в конкретних культурних контекстах. Загалом зміст поняття «грамотність» визначається культурно-історичним аспектом, змінюючись відповідно до вимог культури на тому чи іншому етапі її розвитку. При цьому грамотність завжди розглядається в контексті особистісного зростання. У минулому столітті грамотність пов'язували з рівнем освіти людини, який передбачав уміння читати, писати та рахувати [1, с. 69]. Натомість, у сучасних умовах поняття грамотності вживається на позначення здатності людини розуміти та використовувати різні типи інформації у різних сферах життєдіяльності, а також взаємопов'язаного комплексу базових когнітивних умінь [12].

Повертаючись безпосередньо до сутності цифрової грамотності у контексті мультикультурної освіти, зазначимо, що, наприклад, Дж. Андерсон [2] описує цифрову грамотність як здатність використовувати потенціал комп'ютерних технологій для глибшого розуміння сучасного мультикультурного світу. Деякі дослідники попереджають, що без належного рівня цифрової грамотності цифрові медіа можуть поставити деяких у невідне становище [19], тоді як інші стверджують, що природа Інтернет-мережі надає значні можливості

для здобуття знань на основі активного спілкування, яке є ключовим аспектом цифрової грамотності [11]. Слід зазначити, що під час спілкування у віртуальному середовищі вміння чітко висловлювати свої ідеї, ставити актуальні запитання, підтримувати повагу та зміцнювати довіру так само важливо, як і під час міжособистісної взаємодії. Для адекватного міжкультурного спілкування важливі знання про різноманіття мультикультурного суспільства та проблеми взаємозв'язку представників різних культур, про особливості національного характеру та менталітету народів, що досліджуються, про сутність і структуру мультикультурної компетентності з метою прогнозування ходу розвитку комунікації, здатності координувати процес взаємодії для досягнення позитивного практичного результату. Загалом ці знання як «внутрішні технології» особистості «відбивають соціокультурний досвід людства та є сховищем оригінальних інтелектуальних моделей, створених культурною традицією» [1, с. 68].

Європейські педагоги [4; 8; 14; 16] наполягають на тому, щоб студенти здобували знання про цінності та вірування різноманітних культурних груп і розвивали усвідомлення соціальної несправедливості шляхом застосування різних цифрових інструментів. Передбачається, що ці знання дозволять їм ефективно працювати в різноманітних культурних контекстах. У той же час вважається, що студентам із культурно різноманітного середовища важливо навчитися ефективно функціонувати у межах основної культури, щоб вони могли отримати рівні можливості в освітній та економічній сферах. Цьому певною мірою сприяє цифрова грамотність

Безпрецедентне зростання інформаційних технологій протягом останніх десятиліть зробило використання цифрової інформації найважливішим механізмом передачі знань. Іспанські педагоги М. Лузон і С. Перес-Янтадапояснюють, що ця трансформація «збільшила діапазон семіотичних ресурсів для дослідницької практики та академічної комунікації» [14, с. 133]. Наприклад, можливість поєднання різних режимів (тобто візуального, слухового та вербального) [12] для передачі значення є однією з головних рис сучасного освітнього середовища вищої школи. При цьому в сучасній вищій освіті Інтернет є інтерактивним і мультимодальним інструментом освітнього процесу, що може доповнюватися особистою взаємодією [16]. Мультимодальна перспектива в цю цифрову епоху приймає нове бачення способів усної та письмової комунікації від друкованих до цифрових форматів, що значною мірою впливають на всі навчально-виховні напрями в освіті.

Таким чином, впровадження цієї нової системи навчання у вищій освіті допомагає студентам засвоїти численні навички; наприклад: навчання на основі більш індивідуального та незалежного

підходу; залучення до вдосконалення конкретних навичок цифрової грамотності в епоху цифрових технологій та розвиток навичок онлайн-читання через взаємодію з онлайн текстами, які виникають у результаті пошуку інформації (усної та письмової) в Інтернеті. При цьому розвиток критичного мислення дуже важливий, коли молода людина стикається з такою кількістю інформації в різних форматах – пошук, просіювання, оцінка, застосування та створення інформації вимагають від неї критичного мислення.

Більше того, слід звернути увагу на той факт, що зарубіжні науковці шляхом лонгitudних досліджень дійшли висновку, що культурне розмаїття впливає на використання інформації, впливаючи на те, як люди сприймають, реагують і використовують інформацію [20]. Арабським студентам важче використовувати ключові слова та стратегії пошуку англійською мовою. Цим студентам, які вивчають англійську мову, потрібно зробити додатковий крок, щоб лінгвістично декодувати академічну інформацію [10]. Крім того, арабські студенти частіше користуються послугами академічної бібліотеки, ніж єврейські студенти-іммігранти, і вважають за краще шукати й отримувати інформацію в бібліотеці, а не в Інтернеті [10]. Культурні, мовні та технологічні чинники є одними з причин зіткнення з труднощами в отриманні навичок, необхідних для скорочення розриву в цифровій грамотності [15].

Висновки. Отже, мультикультурна освіта через цифрові інструменти дозволяє глибше зрозуміти політичні, соціальні, економічні відносини, які особистість черпає в різних культурах і з якими стикається людство. В сучасних умовах мультикультурності соціальної дійсності студентів необхідно навчати не тільки критичному аналізу інформаційних потоків, а й екологічній взаємодії в Інтернет-мережі, у цифровому освітньому середовищі. Саме цифрова грамотність, проявляючись у різних видах діяльності, має здатність підтримувати всіх студентів в освітньому процесі та може сприяти рівності та включеності в різноманіття культурних контекстів. Сформованість цієї грамотності дозволяє молодим людям успішно функціонувати в інформаційному та багатокультурному суспільстві сьогодні, виявляючи свою громадянську позицію.

Перспективним напрямом подальших наукових розвідок у цій сфері вважаємо вивчення культурних і технологічних чинників, які перешкоджають ефективному оволодінню студентами-представниками різних культур навичками цифрової грамотності

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Федоренко С. В. Теорія і методика формування гуманітарної культури студентів вищих навчальних закладів США. Дисертація на здобуття ступеня доктора педагогічних наук. Київ, 2017. 551 с.

2. Anderson J. ICT Transforming Education: A Regional Guide. Bangkok : UNESCO Publication, 2010. 98 p.
3. Banks J. A. Multicultural education and global citizens. *The Oxford handbook of multicultural identity* / V. Benet-Martínez, Y.-Y. Hong (eds.). Oxford University Press, 2014. P. 379–395.
4. Clark C., Gorski P. Multicultural Education and the Digital Divide: Focus on Socioeconomic Class Background. *Multicultural Perspectives*. 2002. Vol. 4, № 3. P.25–36. https://doi.org/10.1207/S15327892MCP0403_6.
5. Council of Europe Ministers of Foreign Affairs. White Paper on Intercultural Dialogue “Living Together as Equals in Dignity”. Strasbourg : Council of Europe, 2008. 156 p.
6. Darling-Hammond L. Qué es lo que realmente importa en la enseñanza. *El derecho de aprender. Crear buenas escuelas para todos*. México : SEP/ BAM, 2002. P. 115–142.
7. Gibson M. A. Approaches to Multicultural Education in the United States: Some Concepts and Assumptions. *Anthropology & Education Quarterly*. 1976. Vol. 7, № 4. P. 7–18.
8. Girón-García C., Boghiu-Balaur S. A mixed-methods study of online learning in the EFL classroom. *Revista de Lingüística y Lenguas Aplicadas*. 2021. Vol. 16. P. 95–122. <https://doi.org/10.4995/rlyla.2021.13950>
9. Grant C. A., Sleeter A., Sleeter C. A. Doing Multicultural Education for Achievement and Equity. Routledge, 2007. 288 p.
10. Greenberg R., Bar-Ilan J. Information needs of students in Israel – A case study of a multicultural society. *Journal of Academic Librarianship*. 2014. Vol. 40, № 2. P. 185–191. <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2013.10.002>
11. Keen A. The Cult of the Amateur: How Today's Internet is Killing our Culture and Assaulting our Economy. London : Nicholas Brealey, 2007. 240 p.
12. Kress G. Literacy in the New Media Age. Abingdon: Routledge, 2003. 204 p.
13. Levinson M. Citizenship and Civic Education. *Encyclopedia of Educational Theory and Philosophy* / D. C. Phillips (ed.). Thousand Oaks, CA : Sage, 2014. URL: <http://nrs.harvard.edu/urn-3:HUL.InstRepos:12701475>
14. Luzón M. J., Pérez-Llantada C. Digital Genres in Academic Knowledge Production and Communication: Perspectives and Practices. *Multilingual Matters*, 2022. 224 p.
15. Merdler M., Peled Y. Tendencies and preferences of choosing information sources in academic learning: A case of native Hebrew and native Arabic speakers in Israel. *Journal of Educational and Social Research*. 2016. Vol. 6, № 1. P. 39–47. <https://doi.org/10.5901/jesr.2016.v6n1p39>
16. Querol-Julián M. How does Digital Context Influence Interaction in Large Live Online Lectures? The Case of English-Medium Instruction. *European Journal of English Studies*. 2021. Vol. 25, № 3. P. 299–317. <https://doi.org/10.1080/13825577.2021.1988265>
17. UNESCO. Literacy for Tomorrow. Gamburg : UNESCO Institute for Education, 1997. URL: <http://www.unesco.org/education/uie/confintea/pdf/3g.pdf>
18. UNESCO. Universal Declaration on Cultural Diversity. Paris, 2001. URL: <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/unesco-universal-declaration-cultural-diversity>
19. Van Dijk J. The Deepening Divide. Inequality in the Information Society. London : Sage Publications, 2005. 248 p.
20. Walsh M., Durrant C., Simpson A. Moving in a multimodal landscape : Examining 21st century pedagogy for multicultural and multilingual students. *English in Australia*. 2015. Vol. 50, № 1. P. 67–76.